

Amfani da matsayi don cutarwa: binciken dalilan faruwa da matsalolin kiyayewa – iko, samun dama fiye da wani, jinsi da hadakar kabila

Tambayoyi da Amsa wato Q da A

Tambayoyin da ke kasa su ne wadanda mahalarta suka yi a lokacin taro akan Amfani da matsayi don cutarwa ta yanar gizo wanda aka yi a ranar 11 ga watan Augusta na 2020.

Masu gudanarwa sun amsa tambayoyi guda uku. An takaita bayanan amsoshinsu anan.

1. Menene muke iya koyo daga rashin samun nasarar shigar da harkar jinsi a lokacin hada kiyayewa a kungiyoyi?

Wasu daga cikin rashin samun nasarar shigar da harkar jinsi sakamakon rashin nazari akan yanayin iko ne. Shigar da harkar jinsi ya zama jerin kayyayakin aiki ko hanyoyi da suka rufe rashin daidaituwar iko wanda ya wanzu, wadanda ba'a duba ko kalubanta ba. Darasin daga wannan, shi ne cewa kayyayakin aiki da hanyoyi na da amfani kawai idan suna goyon bayan kuma suna ba da damar tattaunawar da ta kamata da kuma taimakawa da magance asalin matsalolin da ke tushen matsalar da suke **kokarin** magancewa. Su kansu, ba wai matsala ce ta musamman ba. Wannan gaskiya ne kan

hanyoyin kiyayewa. Jaddadawa akan ka'idoji da hanyoyi da horo da sauransu, za'a samu nasara kađan ne kawai sai dai idan an magance dalilin faruwar cin zarafi da amfani da dama a ciki da kuma daga ƙungiyoyi.

2. Wane tasirin yanayin canje-canjen mulkin mallaka da labarbarun ceton turawa ke da shi akan iyawarmu ta kariya?

Tattaunawar kwanannan akan mulkin mallaka na taimakon agaji na nuna asalin matsaloli da yadda ake tsara taimakon agaji da na cigaba wanda ke da tasiri mara kyau akan kiyayewa. Misali, hujjar taimakon agaji da na cigaba na da tushensa a ra'ayin taimakawa mutane 'a can', har da magance matsalolin jinsi da 'suke da shi' ba tare da la'akari da yadda wađanda suke matsayin iko a cikin fannin ke kara matsalar da karfafa rashin daidaituwa ba. Kuma, iko da samun dama fiye da wani sune a tushen wannan kuma 'fitar' da son kai da nuna bambanci daga al'ummomi da ƙungiyoyi na duniyar arewa wadanda suka mamaye fannin taimakon agaji na karawa akan matsalar ne kawai: masu iko na bukatar haƙura da wasu daga cikin wangan ikon. Kuma hakan ba zai yi dadī ba.

3. Kuma idan kiyayewa wata tafiya ce a ina ne canjin al'ada zai shiga waccan tafiyar kuma tsawon wane lokaci za a dauka?

Galibi muna maganar kiyayewa a matsayin tafiya amma babu wani jerin matakai a ajiye wanda ake bukatar ḍauka ta wani tsari na musamman, wanda kuma a karshe zai jawo ƙungiya ta zama mai aminci. Tafiya ce mai matakai da dama, yawan sauvi, koyo da cigaba da ingantawa. Galibi, tafiyar tana bukatar aiki akan ɓangarori dabab-daban na kiyayewa a sambel. Canjin al'ada na ḍaukan lokaci, amma muna iya shiga tarkon dagula abubuwa sosai. Yawancin wannan abu ne da muke iya yi cikin sauvi – a hankali kuma kullum - kuma ya kamata duk muyi kokarin bin asalin ka'idoji da abubuwan da aka darajanta wanda zai sa ƙungiyarmu ta fi aminci ga kowa.

Ba'a amsa wađannan tambayoyin a lokacin taron na yanar gizo ba. Cibiyar Kayyayaki da Tallafi sun shiryा amsoshi.

4. Ta yaya nuna son rai ba tare da sani ba yake tasiri akan iko, musamman ikon da aka boye da wanda ba'a gani?

Son rai ba tare da sani ba yana tasiri akan iko. Duk muna d'auke da son rai wanda muke nunawa ba tare da sani ba kuma duk muna da iko a wasu yanayi, kuma ba mu da shi a wasu, kamar yadda Geeta Misra ta bayyana. Wasu lokuta muna yanke hukunci game da mutane da yanayi bisa ga asalin inda muka fito , abubuwan da muka fuskanta a rayuwarmu, dabi'u na al'umma da tunaninmu akan rayuwa. Kuma akwai abun da ake kira "halo effect", ta yadda muke ganin mutum gaba-daya na da tasiri akan yadda muke ji da tunani game da halayensa/ta, iyawa ko dabi'a. Son kai da muke nunawa ba tare da sani ba na bata iyawarmu don gano da canza boyayyen ikon ko wanda ba'a gani – saboda duk suna aiki ta hanyoyin da galibi ba'a dubawa, an kyale ko ba'a fahimta. Don haka akwai bukata ga kowannenmu sanin kuma mu amince cewa muna da son rai wanda muke nunawa ba da sani ba kuma mu yi Kokarin fahimtar wadannan da kyau don bayyana ikon da ke aiki wanda ke boye da wanda ba'a gani kuma mu guji nuna iko wanda zai iya cutar da mutum ko hana mu daga d'aukan matakink da ya kamata a lokacin tallafawa kan cutarwa da wasu suke fuskanta.

5. Ta yaya wadanda suke kasa a wata kungiya za su fara wadannan tattaunawar?

Akwai hanyoyi da dama da wadanda basu da iko sosai za su iya fara tattaunawa da yin tasiri akan wasu; mabudin shi ne amfani da ikon da ku ke da shi. Fara wadannan tattaunawar da sa'anni da abokan aiki. Nemi wadanda za ku hada kai da su, har da wadanda suke da babban matsayi, da damarmaki a cikin kungiyar don yin wadannan tattaunawar gabadaya. Yawanci horon kiyayewa wata hanya ce mai kyau don ta da magana game da iko da samun dama fiye da wani da kalubantar kungiyoyi akan menene suke so suyi don magance wadannan. Tarurrukan ma'aikata da na manajoji tsakaninsu da ma'aikatan wato 121 su na iya ba da damarmakin tattaunawa akai-akai kan batun iko da samun dama fiye da wani da yadda wadannan suke tasiri akan shawarwarin da aka yanke, dangantaka, al'adun ma'aikata da na kungiyar. Nemi hanyoyi don shiga ko Kirkiro yanayi don yin tasiri akan shawarwarin da ake yankewa kuma yin tambayar hanyoyi da tsarurrukan da suke hana shigar da kowa da kuma tattaunawa.

6. Akwai wata shawara akan yadda zamu iya samar da al'adar kiyayewa a yanayin rikici inda aka saba da tashin hankali?

Dole ƙungiyoyi su mai da hankali akan samar da al'adar kiyayewa tukunna a cikin tasu ƙungiyar. A lokacin aiki a wurare inda tashin hankali ya mamaye ko'ina kuma an saba da shi, galibi akwai hanyoyin karin tashin hankali da sabawa doka da dama kuma za'a iya rushe tsarin hukunci na al'umma. Don haka ya fi karin mahimmanci cewa ƙungiyoyinmu su yi ƙokarin samar da al'adu da tsarurruka na cikin gida wadanda suke kafa wadannan halaye da abubuwan da ake tsammani da kuma tabbatar da an bi su. Bugu da kari, tunda a matsayin ma'aikata na ƙungiyoyi muna zuwa aiki da namu dabi'un kuma wadannan a sakamakon al'ummomin da muke zama a cikinsu ne har da abubuwanmu da muka fuskanta, tare da abubuwan da muka fuskanta na tashin hankali; amincewa da magance wadannan abubuwan da aka fuskanta yana da matuƙar mahimmanci wajen kafa sabbin dabi'u da halayen da ake tsammani na gari. Yana da mahimmanci ga ƙungiyoyi su yi alkawarin samar da al'adar kiyayewa: su amince akan yaya hakan zai kasance, yaya tsakaninsa da al'adar ƙungiyar ta yanzu da kuma shirya dabaru da tsare-tsare don cinma hakan. Ya kamata shugabanni su zama abin koyi a halayen da ake buƙata don al'adar kiyayewa, su bukaci a cigaba da inganta hakan, kuma su ƙirkiro hanyoyi ga ma'aikata don su samu riƙi duk shugabannin da manajojin da laifi.

Akwai ayyuka da dama na ban sha'awa wanda ƙungiyoyi suke yi akan taimakawa ma'aikata, shugabanni, manajoji da kara fahimtar, ba kawai rawar da iko da matsayi suke takawa ba, amma kuma har da nasu ikon da samun dama fiye da wani da yadda hakan ke tasiri akan samar da al'adar kiyayewa. Wadannan tattaunawar suna da matukar mahimmanci wajen kawo canji. Nema bayaninmu **cikin murya ta yanar gizo akan Sauya Al'adun Kungiya don kiyayewa**. Bayyana halayen shugabannin wadanda suke samar da wadancan al'adun, na da amfani wajen canza ƙokarin ɗai-ɗaikun mutane da na ƙungiya.

**7. Zai yi kyau a kara ji game da hanyoyin karbar bayanai kuma musamman yadda wannan ke haduwa da dangantakar iko wanda babu daidaituwa.
Wace dabi'a ce mafi kyau don sa mutane su yi magana?**

Filin Tambayoyi da Amsa ba zai ba da damar yiwa wannan tambayar adalci ba. Zai iya zama da wuya kuma da kalubale. Mun san cewa tsarurruka sun fi aiki idan an tsara su tare da wadanda muke fatan za su yi amfani da su. Ƙungiyoyi na bukatar kara fahimtar tsarurruka na gida wanda yawanci al'ummomi suke amfani da su don magance koke-koke ko korafi da kuma duba yadda za'a iya amfani da wadannan ko inganta su daga ƙungiyar. Ana bukatar karin aiki don shawo kan dangantakar iko wadda babu

daidaito da kuma karfafawa mutane su kai rahoton damuwa. Sarrafa kayyayaki kamar taimakon agaji da tallafi da sauran bambance-bambancen iko, manyan cikas ne ga masu cin gajiyar su iya magana.

Bangaren Bunkasa na kasa da kasa wato DFID sun yi wani taron sauraron wadanda suka tsira har da wani sashi akan rashin daidaituwar iko a matsayin cikas ga bayar da rahoto

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/749741/Listening-Exercise1.pdf

An haska wasu darussa game da abubuwan da suke aiki da wadanda ba sa aiki bisa ga kafa tsare-tsaren rahoto masu tasiri a cikin Hujjar RSH na Duniya wanda aka kammala kwanannan har da:

- Tabbatar da an sanarwa wadanda suka tsira game da tsarin, sakamakon da bibiya – an gano rashin gamsuwa sosai a bitar da aka yi saboda mutane da suka yi rahoton ba'a bibiyar su ko a ba su amsa.
- Sanya hanyoyi dabab-daban don rahoto wadanda suke da aminci, sirri kuma suna samuwa. Bayar da rahoto fuska-da-fuska shi ma kamar yana da mahimmaci
- Akwai wasu cikas ga bayar da rahoto, har da dabi'u na al'umma game da Ci da gumi da Cin Zarafi da Barazana ta Hanyar Jim'a'i wato SEAH, tsoron kunya da kyama wadanda ke tasowa sakamakon yin magana. Kungiyoyi na bukatar tunani sosai akan yadda za'a magance wannan tsoron don karfafa bayar da rahoto.

An wallafa cikkakiyar bitar hujjar akan RSH.

8. Wadanne abubuwan nuni kan kiyayewa ya kamata mu hada a tsare-tsarenmu na Lura da Kimantawa wato M&E don tabbatar da muna koyo kuma muna amfani da wadannan bayanan wajen inganta kungiyar?

Bitar Hujjar RSH ta Duniya ba ta gano kowadanne misalan tsayayyun hanyoyi don tattara bayanai akan Ci da gumi da Cin Zarafi da Barazana ta Hanyar Jim'a'i wato SEAH ba wanda zai ba da damar hanyar auna yađuwar faruwarsa akai-akai. Kuma babu haske game da menene ya ƙunshi 'hanya mai inganci' don kiyayewa bisa ga taimakon agaji. Akwai wasu abubuwan nunin da kungiyoyi ke yawan amfani da su kamar:

- Yawan ma'aikatan da suka samu horo, da sakamakon horon akan halaye da dabi'a
- Yawan ma'aikatan da suka sa hannu akan ka'idojin aiki
- Yawan rahotannin kiyayewa da aka karba da maiyarwa amsa

- Sakamakon binciken kiyayewa
- Ilimin ma'aikata da al'ummomi na kiyayewa da alkawuran Kungiya, da ilimin tsare-tsare da hanyoyin bayar da rahoto .
- Bayani daga wadanda suka tsira / mutanen da suke bayar da rahoton – *inda ya dace kuma an ba da izini, tabbatar da boye bayanai da amincin kowane mai ba da amsa.*

Shirye-shiryen fannoni suna samun fa'idoji daga abubuwan nuni wadanda za'a iya amfani da su wajen auna 'amincin' shirye-shirye na musamman, ko ya kyansu yake wajen hana Ci da gumi da Cin Zarafi da Barazana ta Hanyar Jima'i wato SEAH. Akwai wasu kayayyaki wadanda suka haɗa da wasu daga cikin manunin da aka bayyana a sama. Duba tafiyar kiyayewa da aka wallafa akan Cibiyar. Akwai wani matakki wanda musamman ke duba shirye-shirye masu aminci da Lura da Kimantawa wato M&E.

Daga yanzu muna fatan za mu iya yin karin tattaunawa game da hanyoyi masu inganci don auna sakamakon aiwatar da duk hanyoyin Kungiya da kuma a matakkin al'umma na hana da tallafawa Ci da gumi da Cin Zarafi da Barazana ta Hanyar Jima'i wato SEAH.

9. Menene ke kawo canje-canje da sabuwar fahimtar kiyayewa a fannin?

Asali gano cewa kungiyoyi da dama suna ta aiki na wasu shekaru tare da manyan ka'idoji da ka'idojin aiki da horar da ma'aikata, da sauransu, amma har yanzu sai da suka samu kalubale wajen hana Ci da gumi da Cin Zarafi da Barazana ta Hanyar Jima'i wato SEAH har da sauran nau'in cutarwa. Sally Proudlove ta tattauna wannan lokacin da ta gabatar da bayanin ta a taron na yanar gizo. Wannan ya kalubanci fannin don kara fahimtarlu akan me ya sa nau'ika dabat-daban na cutarwa suke faruwa kuma musamman don duba yadda iko da samun dama fiye da wani su ne tushen sanadin cutarwa. Fafutikar #MeToo, #AidToo da Black Lives Matter gaskiya sun nuna rawar da mummunar mazantaka da wariyar launin fata suke takawa a kasancewar rashin amincin fannin, musamman ga wadanda ba su da iko ko gata.

10. Wace rawa gwamnati ya kamata ta taka wajen magance/shawo kan ikon da ba'a gani?

Gwamnatoci suna da taka muhimmiyar rawa wajen kama kungiyoyi da laifi. A fannin taimakon agaji da ci-gaba na kasa da kasa, daukan alhaki wani alkawari ne a bayyane, amma kuma har yanzu yana da kalubale. 'Abokan hulɗa' na fannin taimakon agaji da na ci-gaba ba su da ikon kin ko kyale wata hidima ko neman wata hanya daban. Masu

ba da kudin tallafi, hakika, suna neman matakai mai girma na daukan alhaki kuma da yawansu, har da Bangaren Bunkasa na kasa da kasa wato DFID, sun kara mai da hankali akan tabbatar da kungiyoyin agaji suna aiki tare da ingantattun matakai kiyayewada ake da su. Amma, masu ba da kudin tallafi da masu amsar har yanzu su ne da iko, suna ba da kudi, ba wai wadanda suke bukatar tsarin ya zama da inganci da kuma aminci ba kuma wajibi ne akan su kalubanci kansu da juna akan yadda za'a tabbatar ba'a yi amfani da matsayi don cutarwa ba a lokacin ba da taimakon agaji. Kasashen da suka gabatar da masu kula da harkar jin kai ko kungiya mai zaman kanta wato NGOs har da binciken inganci mai tsanani da tsare-tsaren sa ido, sun karfafa rawar da gwamnati ke takawa wajen duba hanyar da kungiya mai zaman kanta (na kasa da kasa) wato (I)NGOs da farar hula suke aiki.

11. Shin kungiyoyin al'umma dga atushe da masu tasowa suna iya biyan kudin lura da harabar ofishin kiyayewa ya zama karbabbe ga kowa? Shin yana da sauvi ga wadannan kungiyoyin? Ta yaya zamu iya yin hakan?

Ba ko yaushe bane manyan kungiyoyin suka fi aminci. Kananan kungiyoyi da dama na iya ba da misalai masu kyau na hadin kai tsakanin ma'aikata da shugabanci wadanda suke mika kansu ga yanayin wajen aiki mafi aminci. Za'a iya rasa wadannan misalai wasu lokuta a cikin kungiyoyin da suka fi girma inda lura da dabi'u mafi kyau akai-akai yafi ba da wahala. Amma, kungiyoyin da ba su da girma, suna bukatar kayyayaki don taimakawa ma'aikata da al'ummomi wajen fahimtar kiyayewa kuma suna bukatar sassaucin tsara da aiwatar da shirye-shirye wadanda suke da aminci kuma masu hana Ci da gumi da Cin Zarafi da Barazana ta Hanyar Jim'a'i wato SEAH. Ana bukatar hada kudaden wannan cikin dukkan shirye-shirye da ayyuka saboda za su fi iya zama masu dorewa. Ku sa ido ga tarommu mai zuwa **na yanar gizo akan Shin kanan** **kungiyoyin farar hula, kuma marasa kayyayakin aiki da gaske sun fi shiga hadari?** inda zamu duba dabi'u masu kyau daga kananen kungiyoyi da kalubalen da ake zaton cewa sun fi shiga hadari saboda kanana ne. Wannan tambayar kai tsaye ce ga mahimmancin al'ada da bin dokoki: manyan kungiyoyi zai yiwu suna da kayyayakin tabbatar da bin dokoki amma kuma ba za su sa jari don canza al'ada ba, yayin da kananen kungiyoyi za su fara da al'adar kiyayewa mai karfi akan wanda za su iya gina tsare-tsare da hanyoyin kiyayewa akai.

12. Ganin yana da wuya canza al'adu a wasu daga cikin shirye-shiryenmu kuma da abokan hadin gwiwa kamar yadda aka saba fada, wannan yana

cikin al'adunmu... don haka ta yaya ba tare da zama sabon tsarin mulkin mallaka ba, za mu iya kara taimakawa da wannan canjin al'ada?

Rawar da kiyayewa za ta taka shi ne kirkiro da al'adun *kungiya* masu aminci. Amma ba kawai canza al'adu na gida ko dabi'u ba, hakika, kamar yadda aka bayyana a sama duk mun fito daga al'adu daban-daban da dabi'u na gida wadanda suke tasiri akan halayenmu. Muna bukatar gano cewa galibi ri'ke ra'ayin 'haka muke yin abubuwa anan' shi kansa yana nuna tabbatar da iko ga masu iko ne. Sally Proudlove da Everjoice Win a lokacin amsa tambayar mahalarcin taro sun ce wadanda suke da iko na bukatar hakura da ka'dan daga ciki, kuma hakan bai da dad'i. Yana da matukar mahimmanci a yi aiki tare da masu ba da shawarwarin jinsi da shugabanci na gida ko masana wadanda suka iya tsara al'ada da kyau a cikin yanayi na gida.

Yin horo daban-daban akan kiyayewa na taimakawa mahalarta da fahimtar al'ada, iko, da menene yake nufi da ri'ke wani abu wanda yake cutarwa ga wasu rukunan jama'a, har da mai da hankali akan bangarori masu kyau na canji. Zamu nuna wasu daga cikin wadannan horon a gaba.

13. Me duba al'ada maimakon bin doka yake nufi? Muna jin cewa al'adar da abubuwan da aka yi imani da su akan babu sani babu sabo ga Ci da gumi da Cin Zarafi da Barazana ta Hanyar Jim'a'i wato SEAH babu shi a dukkan matakana kungiya, har da a mataki mafi girma.

Bin doka yana nufin cika wasu bukatu, da aiwatar da babu sani babu sabo ga Ci da gumi da Cin Zarafi da Barazana ta Hanyar Jim'a'i wato SEAH a wannan yanayin. Wata kungiya na iya bayyana cewa babu sani babu sabo ga Ci da gumi da Cin Zarafi da Barazana ta Hanyar Jim'a'i wato SEAH kuma na iya had'a wannan alkawarin a cikin ka'idojin da kungiyar take amfani da su wajen nuna an bi doka. Duk da haka, idan shugabancin bai amince da ko aiwatar da ka'idar babu sani babu sabo ba, kuma idan ba'a tallafawa matsalolin Ci da gumi da Cin Zarafi da Barazana ta Hanyar Jim'a'i wato SEAH ko rashin da'a makamancin haka yadda ya kamata ba, mutane a cikin kungiyar za su ji cewa suna iya tserewa hukuncin Ci da gumi da Cin Zarafi da Barazana ta Hanyar Jim'a'i wato SEAH, ko wasu halaye masu cutarwa. Don haka, duk da dai ka'idar ta furtu 'babu sani babu sabo', a zahiri kungiyar suna hakuri akan halaye masu cutarwal Al'adar kungiyar – yadda mutane suke bayyana halayen su - ba sa bin ka'idar babu sani babu sabo. Shi ya sa yana da mahimmanci a cigaba bayan ƙafa ka'idodi da hanyoyin aiki – za su iya kasancewa kamar suna nuna bin dokoki, amma duba da

halaye, har da halayen shugabanci, da al'adar ƙungiya na da matukar mahimmanci wajen fahimtar ainihin matakai bin dokoki.

14. Shin kun ga canji a al'adar ƙungiya daga amfani da Kayan Aiki na Shugabanci? Shin kun taba neman ra'ayin ma'aikata game da fahimtarsu na wadannan canje-canje?

Ba'a yi amfani da kayan aikin da kyau ba har a samu a ba da hujjar canjin al'ada. An dai yi amfani da shi a matsayin gwaji kuma an samu nasara sosai wajen taimakawa ƙungiyoyi da yin tattaunawar da ta kamata don fara wannan tsarin. Mun yi magana da Bangaren Bunkasa na kasa da kasa wato DFID da wasu game da damar da wannan kayan aikin ke bayarwa ga bincike akan tasirin Kayan Aikin da yadda yake taimakawa ga canji zuwa al'ada ta gari. Tunanimu daga gwajin shi ne cewa zai yi amma muna son ƙwaikkwarar shaida kan hakan kuma za mu so mu koya daga ƙungiyoyin da za su gwada Kayan Aikin a ƙungiyarsu. Ana ba da shawarar yin binciken neman ra'ayoyin ma'aikata fiye da ɗaya a wannan Kayan Aiki a matsayin wata hanyar gano ko an samu canji a al'adar ƙungiyar.